

ДЕЙСТВИЕ НА ВПИСВАНЕТО В ТЪРГОВСКИЯ РЕГИСТЪР

проф. д-р Поля Голева

1. Под “действие на вписването” се разбират правните последици от вписване на законоустановените обстоятелства за търговците в търговския регистър. Според общоприетото в правната ни теория становище вписването има декларативно или оповестително, конститутивно, доказателствено и правосъздаващо действие¹.

В следващите редове ще се опитам да разгледам действието на вписването в търговския регистър и въпроса кое от всички правни последици има основно значение, т.е. кое е основното действие на вписването.

Според Закона за търговския регистър, който урежда този въпрос в чл. 7, вписването има **оповестително** действие – смята се, че вписаното обстоятелство е станало известно на третите добросъвестни лица от момента на вписването. Законът предвижда следователно една оборима презумпция за знание. Третите лица узнават за съответното обстоятелство от вписването му в търговския регистър. Под понятието “добросъвестни трети лица” се разбира тези лица, които до момента на вписването не са узнали за това обстоятелство. Те могат да не узнаят на практика за него и след вписването му – напр. ако не се информират за вписаните в търговския регистър обстоятелства. Това фактическо положение обаче е без правно значение, защото, след като са вписани, обстоятелствата могат да станат известни и няма пречка те да бъдат узнали от третите лица. Изключение прави случаят, когато третите лица докажат, че не им е било възможно да узнаят за вписаните обстоятелства. Но законът установява срок, в рамките на който те могат да доказват невъзможността им да получат информация за това от търговския регистър и този срок е 15 дни от деня на вписването. След изтичането на посочения срок, дори обективно те да не са разполагали с възможност да узнаят, няма да могат да се позоват на своето незнание. След изтичането на този срок се смята, без възможност за доказване на противното, че обстоятелствата са им станали известни.

Оповестителното действие неправилно се идентифицира с декларативното действие. Всъщност какво означава декларативно действие? От гледна точка на дефинирането на понятието за действие на вписването, от момента на вписването възниква следната правна последица – обстоятелството, предмет на вписването, става известно на третите добросъвестни лица. Третите недобросъвестни лица са узнали за него преди вписването по друг начин. Чрез вписването не се декларира нищо, а се разгласява, предоставя се информация за един факт – напр. къде е седалището на търговеца, какъв е предметът му на дейност. В този смисъл

¹ Герджиков и колектив. Коментар на Търговския закон. Книга първа, 2008г., с. 95.

терминът “оповестително действие” е по-точен от “декларативно действие”, който особено много се използваше преди приемането на Закона за търговския регистър.

2. По начало вписването не е условие вписаното обстоятелство да породи своето правно действие. Така напр. търговецът извършва определена търговска дейност, независимо че тя не е вписана в предмета му на дейност в търговския регистър. В този смисъл **вписването не е конститутивен елемент от фактическия състав**, който поражда правното действие на вписаното обстоятелство. Обстоятелството съществува и поражда правни последици и тогава, когато още не е вписано в търговския регистър. В този смисъл чл. 7, ал. 2 ЗТР предвижда, че третите лица могат да се позовават на подлежащо на вписване обстоятелство, макар вписването още да не е извършено. Достатъчно е те да са узнали за него (преди вписването те узнават за него “по друг начин” – напр. самият търговец или негов служител им е казал или са го прочели в печата). В този смисъл вписването няма конститутивно действие – от него не зависи дали подлежащото на вписване обстоятелство ще породи правни последици или не. Антонимът на конститутивно действие е **декларативно** действие и от тук идва определянето на действието на вписването като декларативно.

3. Третото действие на вписването е **доказателственото** и то може да се изведе от тълкуването на чл. 10, ал. 1 и ал. 2 ЗТР. Третите добросъвестни лица могат да се позовават на вписването, както и на обявяването, дори ако вписаното обстоятелство, съответно обявеният акт, не съществува. Невписаните обстоятелства се смятат несъществуващи за третите добросъвестни лица. Третите лица, които основават знанието си за определен факт на вписването, доказват съществуването и знанието за този факт с неговото вписване. Ако той е вписан, значи съществува. Този, който иска да доказва несъществуването на този факт, трябва да доказва обратното или да докаже, че третите лица са недобросъвестни – знаят, че въпреки вписването, вписаното обстоятелство не съществува.

4. В тясна връзка с казаното по-горе е така нар. **защитно действие** на вписването в търговския регистър. То се проявява спрямо третите добросъвестни лица – лицата, които се информират за подлежащите на вписване обстоятелства само чрез търговския регистър. За тях вписаното обстоятелство означава, че то съществува такава, каквото е вписано – позитивна публичност. То съществува, дори вписаното обстоятелство или обявеният акт да не съществуват.

И обратно. Невписаните обстоятелства се смятат за несъществуващи за третите добросъвестни лица, т.е. за тези, които не са узнали истината по друг начин и се позовават само на вписването в търговския регистър - чл. 10, ал. 2 ЗТР – така нар. негативна публичност.

5. В изрично посочените от закона случаи вписването има **конститутивно действие** – то е задължителен елемент от фактическия състав, от който възниква едно юридическо лице. Конститутивното действие на вписването е закрепено в чл. 67 от Търговския закон. Дружеството се смята за възникнало от деня на вписването му в търговския регистър. Без вписване няма юридическо лице. Вписването е задължителната предпоставка на правоспособността на търговското дружество.

6. Правното значение на вписването се проявява още и като **conditio juris**. То обуславя правното действие на подлежащото на вписване обстоятелство. Без вписването това обстоятелство се намира във висящо състояние и не може да породи правните си последици. Вписването е условие, без което определени в закон обстоятелства не проявяват своето правно значение. То е уредено в чл. 7, ал. 2 ЗТР – ако закон предвижда подлежащо на вписване обстоятелство да породи действие след вписването, третите лица не могат да се позовават на него преди да е извършено вписването.

Подобно на конститутивното действие, разглежданото правно значение на вписването може да се прояви само в предвидените в закон случаи. Повечето от тях са уредени в Търговския закон. Това са решения на общото събрание на капиталово търговско дружество, а именно:

- решение на съда за обявяване на дружеството за недействително - чл. 70, ал. 3 ТЗ.²;
- решение на общото събрание на акционерно дружество за придобиване на права по цена, която надхвърля 10 на сто от капитала, от лице, записало акции при учредяването на дружеството – чл. 73б, ал. 2 ТЗ;
- решение за изменение и допълнение на дружествения договор на ООД – чл. 140, ал. 3 ТЗ;
- решение за прекратяване на ООД – чл. 140, ал. 3 ТЗ;
- решение за увеличаване или намаляване на капитала на ООД – чл. 140, ал. 4 ТЗ;
- решение за приемане и изключване на съдружник в ООД – чл. 140, ал. 4 ТЗ;
- решение за избор и освобождаване на управител на ООД – чл. 140, ал. 4 ТЗ;
- решение за назначаване на ликвидатор на ООД – чл. 140, ал. 4 ТЗ;
- обявяване на списък с въпросите, които ще бъдат включени в дневния ред и предложенията за решения в общото събрание на АД – чл. 223а, ал. 2 ТЗ;
- решение за изменение и допълнение на устава на АД – чл. 231, ал. 1 ТЗ;
- решение за прекратяване на АД – чл. 231, ал. 3 ТЗ;
- решение за увеличаване и намаляване на капитала на АД – чл. 231, ал. 3 ТЗ;

² Герджиков и колектив, Цит. съч. с. 97 определят това действие като “правосъздаващо”, нещо, което трудно може да се приеме, като имаме предвид, че решението не създава, а точно обратното – прекратява едно съществуващо, но обявено за недействително дружество.

- решение за преобразуване на АД – чл. 231, ал. 4 ТЗ;
- решение за избор и освобождаване на членовете на съветите на АД – чл. 231, ал. 4 ТЗ;
- решение за назначаване на ликвидатор на АД – чл. 231, ал. 4 ТЗ
- решение за преобразуване на търговски дружества – чл. 263ж, ал. 1 ТЗ;
- решение за промяна на правната форма на търговско дружество – чл. 264з, ал. 1 ТЗ;
- решение за преобразуване чрез прехвърляне на имущество върху едноличния собственик – чл. 265б, ал. 1 ТЗ.

Освен за решения на общото събрание на капиталово търговско дружество, вписването може да бъде *condition juris* и за други правни действия. Според чл. 24 ТЗ упълномощаването на прокуриста има действие спрямо третите лица след вписване в търговския регистър. Без вписване на прокурата търговският управител няма представителна власт, не е упълномощен да извършва правни действия от името на търговеца или, ако ги извършва, това ще бъдат действия без представителна власт.³

Вписването има значението на *condition juris* и в случаите на вписване на продажба на търговско предприятие – чл. 16, ал. 1 ТЗ. Едва от момента на вписването започва да тече 6-месечния срок за отделното управление на преминалото върху правоприменика предприятие – чл. 16а, ал. 1 ТЗ и срока, в който кредиторите могат да поискат изпълнение или обезпечение на правата си.

7. Законът за търговския регистър и Търговският закон не посочват кое е основното действие на вписването в търговския регистър. От логичното тълкуване на чл. 7, ал. 1 и ал. 2 ЗТР може да се направи извод, **че основното действие на вписването е оповестителното.** Целта на вписването е да информира участниците в търговския оборот за важни обстоятелства, касаещи търговците. По изключение вписването има конститутивно действие или правното значение на *condition juris* – условие, без което не биха могли да възникнат определени правни последици. Принципното правило е, че обстоятелствата относно търговците поражда правни последици, независимо дали са вписани или не. Само ако закон изрично предвижда, те могат да станат условие, без което не се проявява тяхното правно действие. Основното значение на вписването е да оповести на обществото, че съществуват определени, правно значими обстоятелства. Дали обаче те действително, обективно съществуват такива, каквито са оповестени и са вписани в търговския регистър, не се знае. За да се обезпечи правната сигурност, законът приема, че това, което е вписано, е съществуващо, а това, което не е

³ Макар да сме възприели това правило от немския Търговски законник, ние не сме реципирали оповестителното действие на немския закон. Според пар. 53, ал. 3 HGB оттеглянето на прокурата и вписването му в търговския регистър има декларативно, а не конститутивно действие – вж. повече у Canaris, C. W. Handelsrecht, 2006, Muenchen, I, par. 5, I.

вписано – несъществуващо. Една презумпция, която винаги може да се опровергае, но която трябва да обезпечи доверието в търговския регистър и спокойствието на третите лица.

8. В българското законодателство се наблюдава тенденцията на увеличаване на хипотезите, в които вписването е задължителен елемент от фактическия състав, пораждащ правните последици на определено, подлежащо на вписване обстоятелство. Повечето от посочените по-горе случаи, при които вписването е *condition sine qua non* за възникване на правните последици, са предвидени със закони за изменение и допълнение на Търговския закон, т.е. не са се съдържали в първоначалната редакция на закона, която най-много се е доближавала до немския Търговски законник, в който и досега описаните по-горе хипотези се разглеждат като проявления на така наречената негативна публичност на оповестителното действие на вписването в търговския регистър. Разликата се състои в това, че когато вписването е уредено като *condition juris*, то не може да се противопостави изобщо на третите лица – дори и на недобросъвестните. Ако търговецът е уведомил третите лица, че е сключил примерно сделка или е приел решение за увеличаване на капитала, сделката или решението няма да породят действие и тогава, когато търговецът е уведомил третите лица, но не е извършил вписване в търговския регистър. Правните последици за всички, а не само за третите лица, възникват от момента на вписването, а не на оповестяването. При негативната публичност не е така – едно обстоятелство се смята за съществуващо независимо че не е вписано, ако търговецът е уведомил третите лица.

9. Освен вписване на актове в търговския регистър, законът урежда и **уведомяване на Агенцията по вписванията**. Всеки съдружник или акционер в участващо в преобразуването дружество, както и всяко от участващите в преобразуването дружества могат да предявят установителен иск, ако с него релевират допуснати при преобразуването нарушения, изрично установени в чл. 263о, ал. 1 ТЗ. За предявяването на иска те уведомяват Агенцията по вписванията, която е длъжна да спре вписването на преобразуването. Докато тече исковият процес, производството по вписване спира. Но спирането настъпва само ако Агенцията по вписванията е уведомена от лицата, които са предявили иска. Следователно, не предявяването на иска, а уведомлението поражда суспенсивно действие и блокира вписването на решението за преобразуване на дружествата. Докато трае исковият процес не може да се впише преобразуването. В случай че ишците не уведомят Агенцията по вписванията, преобразуването ще се впише и ще породи действие, но тогава лицата, които са предявили установителния иск, ще могат на основание чл. 70 ТЗ, в сроковете, посочени в него и на основанията, предвидени в него, да искат обявяване на недействителността на новоучреденото в резултат на преобразуването дружество.